

ІНФОРМАЦІЙНІ ТА ОГЛЯДОВІ ЛИСТИ ВИЩОГО ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ УКРАЇНИ

Про практику вирішення спорів, пов'язаних із виконанням договорів підряду (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України)

Оглядовий лист Вищого господарського суду України
від 18.02.2013 № 01-06/374/2013

У порядку інформації та для врахування у розгляді справ надсилається огляд вирішених господарськими судами спорів, судові рішення в яких переглянуто в касаційному порядку Вищим господарським судом України.

1. Договір підряду може бути укладений у спрощений спосіб шляхом підписання актів здачі-приймання виконаних робіт.

Замовник звернувся до підрядника з позовом про стягнення заборгованості. Позовні вимоги обґрунтовані порушенням підрядником зобов'язань за договором підряду, укладеним у спрощений спосіб шляхом підписання актів здачі-приймання виконаних робіт.

Залишаючи без змін рішення господарських судів першої та апеляційної інстанцій, якими задоволено позовні вимоги, Вищий господарський суд України зазначив таке.

Згідно з частиною першою статті 181 Господарського кодексу України (далі — ГК України) господарський договір за загальним правилом викладається у формі єдиного документа, підписаного сторонами та скріпленого печатками. Допускається укладення господарських договорів у спрощений спосіб, тобто шляхом обміну листами, факсограмами, телеграмами, телефонограмами тощо, а також шляхом підтвердження прийняття до виконання замовлень, якщо законом не встановлено спеціальні вимоги до форми та порядку укладення даного виду договорів.

Таким чином, підписання актів здачі-приймання виконаних робіт свідчить про

укладення договору підряду у спрощений спосіб, і цей договір є підставою для виникнення у його сторін майново-господарських зобов'язань (див. постанову Вищого господарського суду України від 11.05.2012 № 21/5005/14068/2011).

2. Оскільки акт приймання виконаних підрядних робіт не є правочином у розумінні частини другої статті 202 Цивільного кодексу України (далі — ЦК України), то такий спосіб захисту порушеного права, як визнання акта виконаних робіт недійсним, є неналежним.

Рішенням місцевого господарського суду в задоволенні позову замовника до підрядника в частині визнання недійсним договору підряду відмовлено; в частині визнання недійсним акта виконаних робіт провадження у справі припинено.

Постановою апеляційного господарського суду зазначене рішення щодо припинення провадження у справі скасовано та відмовлено в позові в цій частині, в решті судового рішення залишено без змін.

Вищий господарський суд України, залишаючи без змін постанову апеляційного господарського суду, зазначив таке.

У розгляді вимог позивача про визнання недійсним акта приймання виконаних підрядних робіт форми КБ-2в судом апеляційної інстанції обґрунтовано взято до уваги, що акти такої форми складаються для визначення вартості виконаних обсягів підрядних робіт та проведення розрахунків за виконані підрядні роботи на будівництві на основі

журналу обліку виконаних робіт (форма НКБ-6) у двох примірниках і подаються субпідрядником генпідряднику, генпідрядником — замовнику (забудовнику). Форма даного акта як первинного облікового документа у будівництві затверджена наказом Держкомстату України та Держбуду України «Про затвердження типових форм первинних документів з обліку в будівництві» від 21.06.2002 № 237/5.

Отже, акт приймання виконаних підрядних робіт не є правочином у розумінні частини другої статті 202 ЦК України, і обраний спосіб захисту порушеного права у цьому випадку є неналежним, у зв'язку з чим судом обгрунтовано відмовлено в позові у відповідній частині (див. постанову Вищого господарського суду України від 17.08.2011 № 14/5025/192/11).

3. Договір підряду припиняється, а підстави для його розірвання у судовому порядку відсутні, якщо замовник відмовився від нього згідно із статтею 849 ЦК України.

Замовник звернувся до місцевого господарського суду з позовом до підрядника з вимогою розірвати укладений між ними договір підряду.

Позовні вимоги мотивовані тим, що підрядник не виконав частину передбачених договором робіт у встановлений строк.

Підрядник заявлені вимоги не визнав, посилаючись на те, що замовник не виконав передбачених договором обов'язків щодо внесення попередньої оплати та передачі документів (затвердженої проектної та робочої документації на виконання робіт), у зв'язку з чим виконати роботи в строк було неможливо.

Задовольняючи позовні вимоги, місцевий господарський суд виходив з того, що невиконання підрядником передбачених договором підряду робіт у встановлений строк є підставою для його розірвання згідно з частиною другою статті 651 ЦК України.

Скасовуючи рішення місцевого господарського суду та відмовляючи у задоволенні позову, апеляційний господарський суд дійшов висновку, що підрядник не міг виконати

роботи в строк у зв'язку з тим, що замовник не виконав своїх обов'язків щодо внесення попередньої оплати та передачі документів.

Господарські суди також дійшли висновку, що договір підряду може бути розірваний лише у судовому порядку у зв'язку з істотним порушенням договору (стаття 651 ЦК України) або істотною зміною обставин (частина друга статті 652 ЦК України).

Вищий господарський суд України судові рішення попередніх інстанцій скасував, провадження у справі припинив, зазначивши таке.

Згідно з частиною четвертою статті 849 ЦК України замовник має право у будь-який час до закінчення роботи відмовитись від договору підряду, виплативши підряднику плату за виконану частину роботи та відшкодувавши йому збитки, завдані розірванням договору.

Таким чином, законом замовнику надано право відмовитися в односторонньому порядку від договору у будь-який час до закінчення роботи, і встановлене цією нормою право не може бути обмежене.

Частиною третьою статті 651 ЦК України передбачено, що у разі односторонньої відмови від договору у повному обсязі або частково, якщо право на таку відмову встановлено договором або законом, договір є відповідно розірваним або зміненим.

Відповідно до частини другої статті 653 ЦК України у разі розірвання договору зобов'язання сторін припиняються.

Оскільки замовник на підставі статті 849 ЦК України відмовився від договору, надіславши підряднику лист-вимогу про розірвання договору підряду, і така одностороння відмова від договору не потребує узгодження з підрядником, то договір є припиненим, а предмет спору у даній справі відсутній (див. постанову Вищого господарського суду України від 23.05.2012 № 5010/1495/2011-18/65).

4. Претензія, у якій міститься прохання розглянути її та розірвати договір, є пропозицією розірвати договір в порядку, передбаченому статтею 188 ГК України, а не відмовою від нього за правилами, встановленими статтею 849 ЦК України.

Замовник звернувся до місцевого господарського суду з позовом до підрядника з вимогою стягнути з останнього на підставі статті 1212 ЦК України суму внесеної попередньої оплати.

Позовні вимоги обґрунтовані частковим невиконанням підрядником робіт за договором.

Рішенням місцевого господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, відмовлено у задоволенні позову з підстав відсутності у замовника права відмовитись від договору підряду згідно зі статтею 849 ЦК України з урахуванням закінчення строку виконання робіт. Крім того, господарські суди зазначили про відсутність підстав для повернення сплаченої суми попередньої оплати на підставі статті 1212 ЦК України, з огляду на наявність чинного договору підряду.

Вищий господарський суд України, залишаючи без змін рішення господарських судів попередніх інстанцій, зазначив таке.

Відповідно до статті 1212 ЦК України особа, яка набула майно або зберегла його у себе за рахунок іншої особи (потерпілого) без достатньої правової підстави (безпідставно набуте майно), зобов'язана повернути потерпілому це майно. Особа зобов'язана повернути майно і тоді, коли підстава, на якій воно було набуте, згодом відпала. При цьому в силу частини другої цієї статті зазначені положення застосовуються незалежно від того, чи безпідставне набуття або збереження майна було результатом поведінки набувача майна, потерпілого, інших осіб чи наслідком події.

Згідно зі статтею 849 ЦК України, яка визначає загальні положення договору підряду, замовник має право у будь-який час до закінчення роботи відмовитися від договору підряду, виплативши підрядникові плату за виконану частину роботи та відшкодувавши йому збитки, завдані розірванням договору.

Судами встановлено, що предметом спору у даній справі є повернення попередньої оплати. Вимоги замовника мотивовані направленням підряднику вимоги щодо відмови від договору та повернення попередньої

оплати на підставі статті 849 ЦК України. Зі змісту претензії, на яку посиляється замовник як на доказ односторонньої відмови від договору в порядку статті 849 ЦК України, вбачається, що замовник у зв'язку з порушенням підрядником умов договору просить останнього розглянути зазначену претензію та розірвати договір.

Розглянувши претензію замовника, підрядник у своєму листі зазначив, що роботи ним виконані у повному обсязі, що свідчить про відсутність підстав для задоволення вимог про розірвання договору.

Отже, в даному разі претензія за своєю правовою природою є пропозицією про розірвання договору в порядку, передбаченому статтею 188 ГК України, а не односторонньою відмовою від договору (див. постанову Вищого господарського суду України від 05.09.2012 № 21/045-12).

5. Відсутність бюджетних коштів, передбачених у видатках державного бюджету України, не є підставою для звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання.

Підрядник звернувся до господарського суду з позовом до замовника про стягнення боргу за виконану роботу.

Рішенням місцевого господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, позов задоволено.

Вищий господарський суд України, залишаючи без змін рішення попередніх судових інстанцій, зазначив таке.

Судами попередніх інстанцій правомірно не взято до уваги посилання замовника на відсутність бюджетного призначення на фінансування робіт за договором підряду, тому що це не може бути підставою для звільнення замовника від обов'язку оплати відповідних робіт, оскільки в разі відсутності коштів для оплати замовник був вправі та мав фактичну можливість призупинити виконання умов договору з моменту виявлення відсутності коштів для оплати робіт, а не приймати їх результати.

Згідно з частиною першої статті 96 ЦК України юридична особа самостійно відпо-

відає за своїми зобов'язаннями, а статтями 525, 526 названого Кодексу і статтею 193 ГК України встановлено, що одностороння відмова від зобов'язання або одностороння зміна його умов не допускається, якщо інше не встановлено договором або законом. Зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог ЦК України, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог — відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться. Кожна сторона повинна вжити усіх заходів, необхідних для належного виконання нею зобов'язання, враховуючи інтереси другої сторони та забезпечення загальногосподарського інтересу. Порухення зобов'язань є підставою для застосування господарських санкцій, передбачених цим Кодексом, іншими законами та договором.

Враховуючи викладене, відсутність бюджетних коштів не виправдовує бездіяльність замовника і не є підставою для звільнення від відповідальності за порушення договірних зобов'язань (див. постанову Вищого господарського суду України від 23.08.2012 № 15/5027/715/2011).

Аналогічна правова позиція викладена в постанові Верховного Суду України від 15.05.2012 № 11/446 та в рішенні Європейського суду з прав людини у справі «Терем ЛТД, Четекін та Оліус проти України» від 18.10.2005.

6. Відмова замовника від підписання акта виконаних робіт за договором підряду за відсутності своєчасно наданих зауважень до виконаних робіт не звільняє замовника від обов'язку щодо їх оплати.

Звертаючись з позовом до замовника про стягнення заборгованості і пені за виконані роботи за договором підряду, підрядник стверджував, що: у повному обсязі виконав роботи за договором, які були оплачені замовником лише частково; замовник без зазначення причин відмовився від підписання акта виконаних робіт, не виконавши вимогу про сплату заборгованості за договором.

Частково задовольняючи позов, суд першої інстанції виходив з того, що відповідно

до приписів статей 853, 882 ЦК України відсутність своєчасно висловлених зауважень до виконаних робіт свідчить про прийняття робіт та, відповідно, виникнення у останнього обов'язку щодо їх оплати.

Частково скасовуючи рішення суду першої інстанції, суд апеляційної інстанції зазначив, що за умовами договору кінцевий розрахунок здійснюється на підставі підписаного обома сторонами акта виконаних робіт. За відсутності такого двостороннього акта у відповідача не виникає обов'язку щодо оплати робіт. При цьому суд посилався на обов'язок позивача щодо спонукання відповідача до підписання акта, зокрема шляхом звернення до суду.

Вищий господарський суд України не погодився з висновками суду апеляційної інстанції з таких підстав.

За приписами частини першої статті 853 ЦК України замовник зобов'язаний прийняти роботу, виконану підрядником відповідно до договору підряду, оглянути її і в разі виявлення допущених у роботі відступів від умов договору або інших недоліків негайно заявити про них підрядникові.

Якщо замовник не зробить такої заяви, він втрачає право у подальшому посилатися на ці відступи від умов договору або недоліки у виконаній роботі.

Відповідно до частини четвертої статті 882 ЦК України передання робіт підрядником і прийняття їх замовником оформляється актом, підписаним обома сторонами. У разі відмови однієї із сторін від підписання акта про це вказується в акті і він підписується другою стороною.

Акт, підписаний однією стороною, може бути визнаний судом недійсним лише у разі, якщо мотиви відмови другої сторони від підписання акта визнані судом обґрунтованими.

Отже, відповідно до норм чинного законодавства підрядник не повинен вчиняти жодних дій щодо спонукання замовника до підписання акта виконаних робіт, а має лише констатувати факт відмови від підписання акта.

У свою чергу, обов'язок прийняти вико-

нані роботи, а у випадку виявлення недоліків робіт негайно про них заявити (у тому числі шляхом мотивованої відмови від підписання акта виконаних робіт) законом покладений саме на замовника.

Отже, замовник на порушення вимог статей 853, 882 ЦК України безпідставно від-

мовився від прийняття робіт, своєчасно не заявивши про їх недоліки (за наявності таких), і отже він не звільняється від обов'язку оплатити роботи, виконані за договором підряду (див. постанову Вищого господарського суду України від 11.05.2012 № 21/5005/14068/2011).

Голова Вищого
господарського суду України

В. Татьков

Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про відповідальність за порушення грошових зобов'язань (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України)

Оглядовий лист Вищого господарського суду України
від 29.04.2013 № 01-06/767/2013

У порядку інформації та для врахування у розгляді справ надсилається огляд вирішених господарськими судами спорів, судові рішення в яких переглянуто в касаційному порядку Вищим господарським судом України.

1. Строк виконання грошового зобов'язання, що впливає з правовідносин купівлі-продажу та поставки, встановлений спеціальною нормою статті 692 ЦК України та не може ставитися в залежність від звернення кредитора до боржника з вимогою в порядку частини другої статті 530 ЦК України.

Особа, якій продавець передав право вимоги до покупця, звернулася до господарського суду з позовом про стягнення 3% річних та інфляційних втрат у зв'язку з простроченням оплати товару, поставленого на підставі видаткових накладних.

Скасовуючи рішення місцевого та постанову апеляційного господарського суду про відмову у задоволенні позовних вимог, Ви-

щий господарський суд України зазначив таке.

Дії сторін (передача продавцем товару покупцю за видатковими накладними, прийняття товару покупцем) свідчать про виникнення між ними правовідносин поставки.

Згідно з частиною другою статті 712 ЦК України до договору поставки застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, якщо інше не встановлено договором, законом або не впливає з характеру відносин сторін.

Відповідно до частини першої статті 692 ЦК України покупець зобов'язаний оплатити товар після його прийняття або прийняття товаророзпорядчих документів на нього, якщо договором або актами цивільного законодавства не встановлений інший строк оплати товару.

Загальні положення частини другої статті 530 ЦК України не можуть бути застосовані до спірних правовідносин сторін, оскільки термін виконання зобов'язання, що впли-